

УДК 336.717

к.е.н., доцент О.М. Гайдаржійська,
О.Г. Чернікова

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

У статті розглядається основні напрями удосконалення управління кредитним ризиком комерційного банку, проблема контролю якості кредитного портфеля. Визначено, що основним способом захисту банків від кредитних ризиків постає аналіз кредитоспроможності та фінансового стану потенційного позичальника.

Ключові слова: комерційний банк, кредитний ризик, банківська система, система управління.

В статье рассматриваются основные направления совершенствования управления кредитным риском коммерческого банка, проблема контроля качества кредитного портфеля. Определено, что основным способом защиты банков от кредитных рисков возникает анализ кредитоспособности и финансового состояния потенциального заемщика.

Ключевые слова: коммерческий банк, кредитный риск, банковская система, система управления.

This paper deals with the main directions of improving credit risk management of commercial banks, the problem of controlling the quality of loan portfolio. It was determined that the main way to protect banks from credit risks arises creditworthiness analysis and financial condition of the borrower dormant.

Keywords: commercial bank, credit risk, banking, management system.

Актуальність дослідження. Діяльність банківських установ неминуче пов'язана з ризиком, так як кредитування з найдавніших часів є ризиковим видом діяльності, особливо в умовах розвинутих ринкових відносин. Вступ України на шлях ринкових перетворень визначив її розвиток в руслі загальносвітових тенденцій. Перехід до принципово нових економічних відносин закономірно привів до необхідності постановки і вирішення нових для українських комерційних банків задач, пов'язаних із значним збільшенням концентрації ризиків в їх діяльності. Необхідно звернути увагу на те, що банківська система держави, як і інші сфери економічної діяльності України, перебувають в умовах, які суттєво відрізняються від умов у переважній більшості розвинутих країн своєю складністю. Оскільки комерційні банки і вся банківська система в цілому спрямована на надійність і безпеку, очевидна необхідність розробки і впровадження прийнятних і перевірених методів формалізації і оцінки ризиків, виявлення значимих критеріїв, а також розробка і впровадження чітко налагодженої системи прийняття рішень, що базується на отриманих даних і приводить до ефективного результату (прибуткової діяльності та позитивного іміджу банківської установи). Серед всієї сукупності банківських ризиків центральне місце займає кредитний ризик, який виникає в процесі реалізації кредитних відносин і при несприятливому результаті приводить банк до серйозних фінансових втрат.

Тому на сьогодні дослідження проблем подальшого вдосконалення функціонування банківської системи, зокрема процесу управління ризиками кредитних операцій комерційного банку, привертає увагу як зарубіжних, так і вітчизняних науковців і практиків, так як недостатньо розроблені та потребують глибшого наукового вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми кредитних ризиків присвячені наукові праці А.М. Герасимовича, І.А. Бланка, В.М. Голуба, С.В. Мочерного, О.В. Дзюблюка, Г.Т. Карчевої, І.М. Лазепка, А.М. Мороза, О.В. Пернарівського, І.М. Парасій-Вергуленко, А.А. Пересади, М.І. Савлука та ін. Серед відомих західних авторів особливо значимі праці Дж. Міль, А. Пігу, Дж. Маршалла, Л. Гітмана, Г. Марковіца, П. Роуза, Б. Едварда, Ф. Найт, Ф. Фабоцці та ін. Але в даних публікаціях не достатньо вказані сучасні умови розвитку економіки України та вплив на її розвиток політичних чинників.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є розробка та аналіз методичних рекомендацій щодо удосконалення управління кредитним ризиком комерційного банку.

Вклад основного матеріалу. Відмітимо, що ризик має досить давню історію, однак ґрунтовне дослідження його сутності розпочалось лише із XIX – поч. XX ст. Початково ризик розглядався в математичній площині, зокрема класик теорії ризику Дж. Міль [1, с. 22] визначав ризик як математично очікувані втрати, що можуть відбутись в результаті прийняття певного рішення в підприємницькій діяльності. Отже, головний акцент ставився саме на втратах, які виступають наслідком реалізації того чи іншого рішення, відтак, ні на який інший результат підприємець не міг очікувати. Проте, з розвитком економічної думки, вже в працях А. Пігу [2, с. 445] можемо простежити наступне його трактування – «здійснюючи ризикову діяльність, підприємець може отримати не лише негативний, але й позитивний результат». Вагомий внесок в розвиток теорії ризику вніс Ф. Найт [3, с. 30-31], який переніс площину вивчення ризику в результат невизначеності прибутку, що спричинене неточністю та недостовірністю, неповнотою інформації, яку отримує підприємець.

Головним завданням перед банками, - забезпечити мінімальний рівень дефолтів (неповернення) при зростаючому об'ємі кредитів. Стратегія управління ризиком є важливим аспектом ефективного функціонування банків в умовах ринкової економіки та в умовах кризи. Вона повинна забезпечити поєднання внутрішньобанківської діяльності і механізмів Національного банку України та інших державних структур.

Ефективна стратегія управління кредитними ризиками банку завжди буде актуальним питанням, оскільки забезпечує стабільність банку та довіру клієнтів. Внаслідок цього банківська установа отримує більший прибуток, а питання довіри супроводжується значним економічним результатом. Важливість стратегічного управління кредитними ризиками банку обумовлена тим, що прийняття управлінських рішень щодо вибору методів регулювання ризиків базується на формуванні його кредитної стратегії та стратегії кредитних ризиків.

Звернемося до визначення кредитного ризику. Під кредитним ризиком, традиційно розуміють ймовірність несплати позичальником основного боргу та відсотків, які належать до сплати за користування кредитом у терміни, визначені у кредитній угоді. У взаємовідносинах кредитора та позичальника предметом спільного інтересу є кредит. Із ним пов'язані протилежні за своєю суттю ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов'язаний віддати позику, як це вказано у кредитній угоді. Недотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками.

Кредитний ризик – ймовірність, що дебітор не зможе здійснити відсоткові платежі або виплатити основну суму кредиту відповідно до умов, зазначених у кредитній угоді, що є невід'ємною частиною банківської діяльності. Кредитний ризик

означає, що платежі можуть бути затримані, або взагалі не виплачені, що, своєю чергою, може призвести до проблем у кругообігу грошових коштів і несприятливо позначитися на ліквідності банку. У цьому разі підривається репутація фінансово-кредитного інституту, тому що значний обсяг проблемних кредитів веде до загрози неплатоспроможності банку. Слід враховувати й необхідність для фінансово-кредитного закладу здійснювати додаткові витрати, що пов'язані зі стягненням проблемного кредиту. Незважаючи на інновації в секторі фінансових послуг кредитний ризик дотепер залишається основною причиною банківських проблем. Тому захист від кредитних ризиків є одним з найважливіших питань та завдань, котрі повсякденно повинен вирішувати банк для забезпечення надійного функціонування.

Система управління кредитним ризиком комерційного банку повинна містити:

а) визначення методу оцінки кредитного ризику (як у процесі попереднього аналізу кредитоспроможності позичальника, так і під час користування ним позикою);

б) аналіз поточної наявної структури кредитного портфеля банку, опираючись на прийняті банком методи його оцінки:

в) використання різноманітних методів регулювання кредитного ризику.

При цьому особливу увагу в процесі управління кредитним ризиком банки повинні звертати на визначення методів оцінки ризику кредитування за кожною окремою позикою/позичальником та на рівні банку (кредитного портфеля) в цілому.

Для українських банків у даний час є найбільш актуальною проблема контролю якості кредитного портфеля, що визначає необхідність першочергового вирішення наступних питань:

- аналіз кредитного ринку і розробка заходів із залучення та відбору найбільш вигідних для банку кредитних заявок;

- аналіз фінансового стану позичальників;

- аналіз застав та інших видів забезпечення повернення позик, організація роботи з управління та ліквідації предметів застави і засобів забезпечення;

- дотримання принципів кредитування (цільової спрямованості, забезпеченості, строковості, платності та повернення);

- періодичне тестування наданого у користування кредиту на предмет його повернення: моніторинг стану позичальника, цільових ринків, економічної ситуації і т.д.;

- аналіз структури кредитного портфеля, розрахунок та інтерпретація результатів, показників, розробка та виконання заходів з реструктуризації кредитного портфеля;

- виявлення проблемних кредитів і вжиття заходів щодо ліквідації заборгованості;

- кредитування в умовах ризику, пов'язаного з економічною кризою.

Для зменшення кредитних ризиків банкам необхідно використовувати введені нормативи ризиків та показників кредитної діяльності комерційних банків Національним банком України та використовувати наступні методи: лімітування та страхове резервування кредитів на покриття можливих збитків за кредитними операціями; нормування; враховуючи дані обмеження, а також керуючись міркуваннями незалежності від непередбачуваної поведінки клієнтів, банки у політиці кредитних вкладень застосовують метод диверсифікації, тобто надання позик більшій кількості позичальників з одночасним можливим зменшенням обсягів надаваних позик. Такий метод дозволяє банкам знизити ступінь ризику втрати

позичкового капіталу з вини неплатоспроможного клієнта; використання забезпечення,

Все ж основним способом захисту банків від кредитних ризиків постає аналіз кредитоспроможності та фінансового стану потенційного позичальника. Тільки ретельна та виважена оцінка бізнесової діяльності клієнта, обсягів запитуваної позики та термінів користування нею, реальності кредитованого проекту, репутації позичальника у діловому світі нададуть змогу банкові прийняти правильне рішення щодо співпраці з прохачем кредиту. Також дуже велике значення з точки зору повернення кредитних коштів та отримання плати за їх використання має наявність та форма забезпечення надаваних позик. Під забезпечення кредитів банки повинні приймати високоліквідні форми, що не втрачають своєї вартості протягом всього строку дії кредитного договору. Це може бути застава ліквідного майна, нерухомості та прав на них, цінних паперів, депозитів позичальника тощо. Позичальник може надати банкові гарантії та поручительства третіх осіб як за поруку повернення отриманих кредитних коштів, а також застрахувати свою відповідальність за виконання зобов'язань щодо кредитного договору.

За неналежне виконання клієнтом зобов'язань щодо погашення позики та процентів за нею банки мають право стягувати неустойку (пені та штрафи) та у разі неплатоспроможності позичальника звертати стягнення на предмет забезпечення з метою захисту своїх інтересів та відшкодування можливих втрат та збитків.

Висновки. Отже, проблема кредитних ризиків та шляхів зниження їх рівнів у процесі активної діяльності комерційних банків, раціонального та безпечного управління кредитним портфелем є найголовнішою для банків, особливо на сучасному етапі економічного реформування в Україні. Успішне її вирішення сприятиме надійному функціонуванню, фінансовій стійкості не тільки самого комерційного банку, але й тієї сфери, в котрій він провадить свою діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Милль Дж. С. Основы политической экономии с некоторыми приложениями к социальной философии / Дж. С. Милль – М.: Прогресс, 1990. - 352 с.
2. Пигу А. Экономическая теория благосостояния / А. Пигу – Прогресс, 1985. -512 с.
3. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф.Х. Найт - М.: Дело, 2003. -360 с.
4. Сич Є.М. Проблеми функціонування та розвитку транспортної галузі регіону [Текст]//Є.М. Сич, О.В. Мініна. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2001. - №14. С. 145-150.
5. Кислий В.М. Моделювання макроекономічної рівноваги складових транспортного виробництва / Сич Є.М., Кислий В.М. // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2012. – Вип.35. – С. 3 - 8.